

Juliji, kar čuti.« Toda Tasso ni skrival svoje ljubezni v verze, ampak jo je pokazal z dejanjem, in sicer zelo strastno in očitno, tako da je bilo to vzrok njegove nesreče. Takole je uprizoril Goethe njegovo razkritje ljubezni: »Tasso. Unwiderstehlich ziehst du mich zu dir, / Und unaufhaltsam dringt mein Herz dir zu. / Du hast mich ganz auf ewig dir gewonnen, / So nimm denn auch mein ganzes Wesen hin! (Er fällt ihr in die Arme und drückt sie fest an sich.) Prinzessin (ihn von sich stossend und hinwegeilend.) Hinweg!« (V. dejanje, 455—459.)

Prešeren je res podoben Tassu v tem, da o svoji ljubezni ni mogel molčati in da jo je izrazil, a vsak je to storil po svoje; Tasso z besedo in z dejanjem, Prešernova usta so pa o ljubezni molčala in so jo samo pesmi skrivaj razodevale.

Vsekakor nam omenjeni drami poglobljata umevanje Prešerna in kažeta, kako je naš pesnik velikega mojstra razumel in z njim čutil. I. D.

MASKULINIZACIJA NEVTER PRI IMENIH ZA ŽIVA BITJA

Pojav, da samostalniki srednjega spola prehajajo v moški spol, je znan na precejšnjem delu slovenskega ozemlja. Po Ramovšu (Morfologija, 36) so ta proces sprožili morfološki vzroki, namreč enaknost vrste sklonov, ki jo je že prvotna slovenščina dobila v dediščino, moderna vokalna redukcija pa je sklanjatev nevter na -o še bolj približala maskulinom in to v najvažnejših sklonih, nominativu in akuzativu ednine (let < leto). V knjižno slovenščino takšna maskulinizacija nevter ni prodrla, kakor ni prodrla moderna vokalna redukcija, ki je z njo tesno povezana.

Pravih nevter, ki pomenijo živa bitja, je razmeroma malo. Nekateri samostalniki srednjega spola na -o lahko z bolj ali manj zaničljivim pomenom (včasih po personifikaciji) veljajo moškim ali ženskim osebam, n. pr. gobezdalo, zijalo, motovilo, trobilo, teslo. V takih primerih ni opaziti tendence, da bi v njihovo sklanjatev vdirale maskulinske oblike; nasprotno, zdi se celo, da se skuša včasih v ljudski govorici izglasna vokalna kvaliteta v nom. akuz. sing. obdržati, četudi se sicer ne izgovarja končni -o zaradi moderne vokalne redukcije. To je popolnoma razumljivo, kajti z nevtrizacijo se pejorativnost še posebno poudari.

Med nevtrji na -e so imena za živa bitja nekdane konzonantične nt- osnove. Prvotno so ta imena pomenila mlada bitja, n. pr. jare, mače, tele, kozle, osle, žrebe, ščene, pišče, prase, kljuse itd. Sklanjatev teh substantivov je popolnoma prešla v tip mesto, vendar se je do danes obdržala dvojna osnova (tele: teleta). Ker je bila takšna sklanjatev v jezikovni zavesti združena s predstavo nečesa mladega, ni čudno, če so se začeli tako tvoriti in sklanjati tudi substantivi, ki pomenijo bodisi nekaj majhnega (deminutiva) ali ljubkega (hipokoristika), bodisi nekaj slabotnega, klavnega, manjvrednega (prim. Bajec, Besedotvorje I, 66—67).

Od vseh takih besed se osebna imena in priimki (Jože, Tone, Stane, Smole, Černe, Bohte itd.) sploh nikoli niso čutili kot nevtra. Prirodni moški spol je bil tako močan, da so od tipa tele prevzeli samo razširjeno osnovo ob enako se glasečem nom. sing. Vsa sklanjatev je moška, pri čemer je seveda polovica oblik skupna obema tipoma. Isto velja za imena in priimke na -o (Janko, Branko, Stanko, Benko, Jenko, Pečenko itd.), ki pa si v oblikah s -t- večinoma šele utirajo pot v knjižni jezik. Tako je za velik del moških antroponimov na -e in -o značilna sklanjatev z razširjeno osnovo, kar je dialektično lahko potegnilo za seboj tudi imena z drugačnim vokalom v nom. sing. (Jaka, Bradaška, Šali, Koseski itd., gen. Jakata...)

Zanimivo je, da se jezik čedalje bolj ogiba, tvorbam na -e, kadar gre za mladiče. Izpodrivajo jih pripone z manjšalnim pomenom in moško sklanjativjo, ker je bil občutek za nevtrum kot prirodni spol očitno znatno oslavljen. Tako se danes večinoma govori jarec, jarček, telček, kozliček, žrebiček, osliček, piščanec, pišček, prašiček itd. Tudi dete se v živem jeziku skoro ne rabi več in ga je nadomestil otrok in drugi izrazi. Kljuse, ki je prvotno pomenilo mladega konja (gl. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského, 205), se rabi danes za poimenovanje slabega konja, lahko tudi v femininski obliki (kljusa, gen. kljuse). Kozle, osle, prase danes ne pomenijo mladičev, ampak so to — če se že rabijo — največkrat psovke.

Tako je ohranilo svoj spol le malo prvotnih nevter, ki pomenijo mlada bitja. Pa tudi pri teh imenih prihaja do izraza tendenca, da se maskulinizirajo, samo da na drugačen način, s privzemanjem nekaterih tipičnih moških končnic. Dialektično je to možno popolnoma (akuz. sing. teleta, nom. akuz. du. teleta, nom. pl. teleti, akuz. pl. telete, gen. du. pl. teletov), knjižni jezik pa se maskulinizaciji na splošno

upira. Vendar ni nič nenavadnega, če rečemo: Pokaži mi svojega teleta, žrebeta, ščeneta, mačeta (in tudi kozleta, osleta, praseta), pač pa samo pišče, jagnje, dete. V drugih sklonih moške končnice v knjižnem jeziku niso mogoče, tudi tedaj ne, če gre za psovke.

Razne izvedenke na -e (tudi nekdanji vokativi), prirodna maskulina, so — kot že omenjeno — z naslonitvijo na tip *tele* dobile pejorativen, manjšalen in podoben pomen. Zaradi prirodnega spola so se ti substantivi sicer lahko tuintam začeli odmikati od tega tipa ali pa sploh niso popolnoma prešli vanj, toda če so zaradi tega nastale dublete in če stoji prilastek v moškem ali srednjem spolu, potem pomeni moška oblika vedno milejšo varianto. N. pr.: *to niče* ima bolj zaničljiv pomen kakor *ta niče*, *tisto počasne* izraža večjo neobgljenost kakor *tisti počasne* itd. Akuz. sing. takih samostalnikov je največkrat enak genitivu, n. pr.: pogledjte tega počasneta, zaspaneta, usraneta, zmuzneta, prismodeta, zmeneta, fanteta, ničeta, hlapčeta. Zadnjih pet lahko brez nasilja rabimo tudi v srednjem spolu: pogledjte to prismode itd., s čimer pa dobi beseda zaničljivejši prizvok. Samo srednjega spola sta človeče in živinče, navadno tudi otroče, revše i. dr. V nom. pl. (enako je v dvojini) so navadno maskulinske oblike, n. pr. to so počasneti, zaspaneti itd., toda otročeta, živinčeta, revšeta, ničeta (ali ničeti) itd. Podobno je v akuz. pl., n. pr. ali jih vidite, počasnete, zaspanete, otročeta itd.

Po tipu *tele* se končno sklanjajo nekatera feminina, kot dekle, punče, babše, žensče itd. Atribut pri teh imenih stoji v srednjem spolu (majhno punče itd.), pri *dekle* tudi v ženskem spolu (moje ali — manj običajno — moja dekle). Naslonitev na moško sklanjatev je možna pri teh substantivih v akuz. sing., kar je najverjetneje zaradi podobnosti nekaterih oblik z moško sklanjatvijo. Najobičajnejši je akuz. -gen. pri *dekle*: pokliči dekle ali dekleta. To je tembolj razumljivo, ker pri tem imenu izjemoma ne gre za kak slabšalni ali manjšalni pomen. Pri *punče* in *babše* je v akuz. sing. možna genitivna oblika poleg nominativne, pri *žensče* pa se jezikovni čut za zdaj temu še upira. Sploh se zdi, da gre pri substantivih na -e za proces, ki še traja, zato se lahko praksa spreminja od človeka do človeka. Pri tem je lahko odločilnega pomena posameznikov domači govor, kajti ponekod je maskulinizacija nevtar izvedena do kraja, drugje pa je neznana.

Boris Urbančič

PREDAVANJA V SLAVISTIČNEM DRUŠTVU

Slavistično društvo skuša pripraviti tudi v tem poslovnem letu svojim članom vrsto predavanj, ki naj bi poglobila strokovno obzorje naših slavistov. Zato je odbor povabil k sodelovanju širši krog znanstvenih, prosvetnih in kulturnih delavcev ter jih naprosil za predavanja s področja literature, literarne teorije, lingvistike in metodike pouka. Odziv je doslej razmeroma močan, čeprav še ne tolikšen, kot bi želeli. Izredno voljo do sodelovanja so pokazali predvsem tovariši z zagrebške, novosadske in zadrške fakultete. Tudi teme, kolikor je bilo priglasičenih do zdaj, kažejo, da je uspelo prenesti težišče razpravljanj na sodobne probleme naše stroke. Da bodo predavanja vsaj v izvlečku dostopna širšemu krogu slavistov, bomo o njih redno poročali v Jeziku in slovstvu, kadar pa bo mogoče, jih bomo objavljali v celoti.

Dne 25. novembra je predaval dr. France Bezljaj o današnjem stanju onomastike pri Slovanih (gl. JiS, št. 3).

Dne 2. decembra je Bulcsú László, asistent za primerjalno slovansko jezikoslovje v Zagrebu, s svojo temo *Kibernetika in jezik* predstavil zanimivo področje moderne lingvistike. Govoril je o tistih raziskovalnih postopkih, ki izhajajo iz spoznanj o analognem funkcioniranju možganskih ter strojnih operacij in ki imajo praktične naloge v izpopolnjevanju strojnega prevajanja. Publika je temeljito pripravljeno predavanje spremljala z zanimanjem in s prizadetostjo, ki je bila seveda take ali drugačne narave.

Dne 16. decembra je dr. Marja Boršnik pod naslovom »Podobe slovenskih besednih ustvarjalcev« na platnu (projekcije z diapozitivi) prikazala okoli sto slovenskih književnikov in jezikoslovcev. Pozornost so vzbudile nekatere doslej neznane podobe naših književnikov, zlasti Srečka Kosovela.

Dne 27. januarja je Sveto Petrovič, asistent za primerjalno književnost iz Zagreba, imel predavanje z naslovom: *Notranji pristop h knjižnemu delu*. Z izrazom »notranji pristop« (Warren) označuje sodobna literarna veda tisto raziskovalno oziroma interpretativno metodo, ki se izmika proučevanju sociološkega, biografskega in